

PRILOG PROBLEMATICI OSTVARIVANJA REFORME ODGOJA I OBRAZOVANJA NA PODRUČJU VARAŽDINSKE REGIJE

U ovom radu ukazuje se na neke bitnije aspekte ostvarivanja samoupravnog preobražaja odgoja i obrazovanja na području Zajednice općina Varaždin. U središtu je pažnje usmjereno obrazovanje koje je veoma razvijeno upravo na području Varaždinske regije, gdje su uslijedile najznačajnije promjene.

Rad je pokušaj da se objektivno valoriziraju dometi u procesu reforme obrazovanja i kritički uoče ključni problemi koji su otvoreni u ovoj društvenoj djelatnosti.

1. UVOD

Proces samoupravnog preobražaja odgoja i obrazovanja je, bez sumnje, jedno od ključnih pitanja ukupnog razvoja našeg društva. Položaj odgoja i obrazovanja te ostvarivanje njegove društvene funkcije moguće je graditi i uočavati samo u odnosima ukupnog socijalističkog samoupravnog društva.

Radi se o tome da obrazovanje po svojim sadržajima, vrijednostima, po svojoj unutrašnjoj organizaciji i po odnosima koje uspostavlja u društvu mora postati sastavni dio socijalističkih samoupravnih odnosa. To je dugoročan proces, izgradnja jedne cjelovite koncepcije, traganje za vlastitim rješenjima u čemu, naravno, ima i pogrešnih koraka. Upravo ta činjenica otvara prostore kritici reforme obrazovanja: od one koja se u ime »slobode izbora zanimanja« zalaže za građanski koncept obrazovanja, preko, u suštini tehnokratske orijentacije na »tržište radne snage«, do negacije svega što je do sada ostvareno u samoupravnom preobražaju odgoja i obrazovanja i prijedloga za »reformu reforme«.

U materijalima Dvanaestog kongresa SKJ stoji ocjena da su ostvareni određeni pomaci u društveno-ekonomskim odnosima, određeni početni rezultati u reformi odgoja i obrazovanja, ali da to ostaje dugoročni zadatak na kojem se trebaju angažirati subjektivne socijalističke snage društva. »Mada ima opravdanih kritika povodom sporosti, pa i sadržine do sada ostvarenog samoupravnog interesnog organiziranja i slobodne razmjene rada, suština tih odnosa potvrdila se kao djelotvorna i u nauci, kulturi i obrazovanju. Zato je neophodno preispitati i poboljšati postojeća rje-

šenja na liniji povezivanja rada naučnih, prosvjetnih i kulturnih radnika sa udruženim radom u materijalnoj proizvodnji.¹⁾

U sadašnjoj situaciji ima mnogo toga naslijeđenog ili ugrađenog iz sistema obrazovanja građanskog društva i državnog socijalizma. Zato su razumljive i kritike i otpori promjenama, tim više što se ne radi samo o »dotjerivanju« ili korekcijama postojećeg sistema, već o dubokim i temeljitim društvenim promjenama.

Deseti kongres SKJ 1974. godine verificirao je društvena opredjeljenja za radikalnom reformom odgoja i obrazovanja. Reforma je u najvećoj mjeri zahvatila sistem srednjeg obrazovanja, da bi za sobom povukla određene promjene u programskoj strukturi osnovne škole i visokoškolskog obrazovanja. Kompleksne promjene, koje su uslijedile uvođenjem zajedničkih osnova za srednje obrazovanje 1975/76, te odumiranje gimnazija, tehničkih škola i škola za kvalificirane radnike, dovele su do intenzivnih integracijskih procesa u organizaciji srednjeg školstva. Izostali su, međutim, procesi vertikalnog programskog povezivanja srednjeg, višeg i visokog obrazovanja.

Tempo ostvarivanja reforme i postignuti rezultati nisu podjednaki ni u svim republikama i pokrajinama pa ni u svim regijama naše republike. Utoliko je moguće govoriti, s teritorijalnog aspekta, o rezultatima, problemima i daljnjim pravcima samoupravnog preobražaja odgoja i obrazovanja na području Varaždinske regije.

2. DOMETI REFORME OBRAZOVANJA NA PODRUČJU ZAJEDNICE OPĆINA VARAŽDIN

Varaždinski kraj s izrazitom povijesnom tradicijom školstva,²⁾ s isto tako izrazitom gustoćom naseljenosti stanovništva,³⁾ s relativno jakim privrednim potencijalima, ima danas vrlo razgranatu mrežu odgojno-obrazovnih institucija od onih predškolskih do visokoškolskih.⁴⁾

Aktualni trenutak ostvarivanja reforme otvorio je nekoliko suštinskih problema.

1) *D. Dragosavac: Borba SKJ za svestrani napredak socijalističke samoupravne i nesvrstane Jugoslavije, Referat na 12. kongresu SKJ, Komunist, Beograd, 1982, str. 33.*

2) *Povijest osnovnog školstva u varaždinskom kraju seže u 15. stoljeće, već 1636. godine Varaždin ima gimnaziju, a 1769. katedralnu školu, što je začetak pravnog studija.*

3) *Prema popisu stanovništva iz 1981. godine sa 155,7 stanovnika na km² Varaždinska regija je najgušće naseljena regija u SR Hrvatskoj.*

4) *Zajednica općina Varaždin obuhvaća područje, pet općina (Varaždin, Čakovec, Ivanec, Ludbreg, Novi Marof) od 1950 km² i 303.615 stanovnika (popis iz 1981. godine). Na tom području djeluje 5 OUR-a predškolskog odgoja koje obuhvaćaju raznim oblicima programa 6766 djece, zatim 134 osnovne škole sa 36.164 učenika, 12 srednjoškolskih centara sa 10.964 učenika i 4 visokoškolske institucije sa 2.469 studenata. Ukupno su u oblasti odgoja i obrazovanja zaposlene 3.492 osobe (stanje 30. 6. 1983. godine).*

U provođenju Zakona o usmjerenom obrazovanju SR Hrvatske jedno od ključnih pitanja je racionalizacija mreže odgojno-obrazovnih organizacija i programa.⁵⁾ Mrežu organizacija i programa treba uskladiti sa stvarnim kadrovskim i obrazovnim potrebama udruženog rada i realnim materijalnim mogućnostima društva, vodeći računa o društvenoj, ekonomskoj i pedagoškoj opravdanosti novih rješenja. Nova mreža mora omogućavati zadovoljavanje obrazovnih potreba udruženog rada, potreba omladine i radnih ljudi za obrazovanjem iz rada ili uz rad, te permanentnim usavršavanjem, kao i podizanje kvalitete i proizvodnosti rada u obrazovanju. Racionalizacija postojeće mreže treba isto tako omogućiti horizontalno i vertikalno programsko i organizacijsko povezivanje usmjerenog obrazovanja. I konačno, racionalizacija mreže značit će i racionalnije korištenje sredstava usmjerenog obrazovanja,⁶⁾ odnosno preraspodjelu sredstava unutar djelatnosti obrazovanja, što u uvjetima ostvarivanja programa ekonomske stabilizacije ima izuzetno veliko značenje.

U Varaždinskoj regiji djeluje ukupno 12 srednjoškolskih centara, od čega 5 specijaliziranih i 7 tzv. polivalentnih. U tim centrima zastupljeni su programi za 28 struka (od ukupno 36 koliko ih ima verificiranih u SR Hrvatskoj) i 121 program za zanimanje (od 344 u SR Hrvatskoj).

Iz datog pregleda obrazovnih programa vidljivo je da preko 30% programa otpada na svega tri struke (obrada metala, elektrotehnika, kultura i umjetnost), što svakako utječe na deficitarnost kadrova u pojedinim privrednim granama. Isto tako vidljivo je da ima određenih preklapanja istih ili srodnih programa, posebno kod nekih polivalentnih centara kakvi su Centar za obrazovanje metalskih i elektrotehničkih kadrova Varaždin, Centar za obrazovanje naftnih, geoistraživačkih, rudarskih i metalskih kadrova Varaždin i Centar za obrazovanje kadrova Čakovec (to su ujedno i centri s najvećim brojem programa — Metalско-електroteхнички центар Varaždin 21 program, Centar za obrazovanje NGRM kadrova Varaždin 18 programa, Centar za obrazovanje kadrova Čakovec 14 programa). Programska preklapanja prisutna su i između Centra »Gabriel Santo« iz Varaž-

5) *Rezolucija o politici društveno-ekonomskog razvoja SR Hrvatske u 1983. godini, Narodne novine SRH, broj 56/1982.*

6)

Godina	Ostvareno sredstava za usmjereno obrazovanje u mil din — tekuće cijene	Učešće sredstava za usmjereno obrazovanje	
		u društ.v. proizvodu u %	u zajednič. potrošnji u %
1976.	2.518,0	1,61	8,8
1977.	3.257,7	1,67	8,8
1978.	4.477,0	1,86	9,1
1979.	5.457,5	1,79	9,2
1980.	6.318,0	1,57	8,6
1981.	7.562,4	1,46	8,5
1982.	9.620,9	1,28	...

Izvor: RSIZ usmjerenog obrazovanja SRH, Delegatske informacije broj 14/83, str. 45. — Podaci za SR Hrvatsku.

Disperzija obrazovnih programa po strukama u Zajednici općina Varaždin
— stanje 1981/82. šk. god.

S t r u k a	Broj programa za zanimanje po strukama	Broj centara u kojima se izvode programi
1. Obrada metala	14	4
2. Metalurgija	1	1
3. Strojna mehanika i montaža	5	2
4. Precizna mehanika	3	1
5. Energetika	2	1
6. Montaža instalacija i konstrukcija	7	2
7. Elektrotehnika i jaka struja	13	2
8. Elektronika	4	1
9. Mjerenja i automatika	1	1
10. Poljoprivreda	3	1
11. Kemijska tehnologija	2	2
12. Rudarstvo, nafta, geologija	4	1
13. Građevinarstvo	7	2
14. Tekstilna	8	1
15. Grafička	1	1
16. Cestovni promet	2	1
17. Ekonomija	4	1
18. Uprava i birotehnika	7	2
19. Ugostiteljstvo i turizam	3	2
20. Zdravstvo	3	1
21. Drvena industrija	2	1
22. Trgovina	2	2
23. Koža, guma, obuća	2	1
24. Uslužno zanatstvo	1	1
25. Odgoj i obrazovanje	6	2
26. Matematičko-informatička	1	1
27. Kultura, umjetnost	12	2
28. Komunikacije s inozemstvom	1	1
UKUPNO	121	

Izvor: RSIZ usmjerenog obrazovanja SRH, Delegatske informacije (poseban broj), 1983.

dina i Srednjoškolskog centra Čakovec. Očigledno je da su i na ovom području bile prisutne težnje da se osigura što više različitih programa (bez obzira na kadrovske i materijalne mogućnosti centara) i da se sve bivše srednje škole »prevedu« na nove programe. Društveno-političke zajednice su pri tome više vodile računa o pritiscima omladine za daljnjim školovanjem nego li o racionalnijem korištenju kapaciteta na osnovi određenog broja programa i podjele rada među centrima. Posljedice toga jesu: borba svakog centra da dobije što više sredstava od SIZ-a, nejednaki uvjeti odgojno-obrazovnog rada, velike razlike u materijalnom položaju pojedinih centara, »seljenje« nastavnika iz »siromašnijih« u »bogatije«

centre i sve izrazitiji problemi u zapošljavanju omladine. Pitanje je koliko je opravdana prisutnost područnih odjeljenja pripremnog stupnja u Lepoglavi, Novom Marofu, Ludbregu, Varaždinskim Toplicama, Prelogu i Murskom Središću (sve na relacijama ispod 20 kilometara od sjedišta centra uz relativno dobro razvijene saobraćajne veze), odnosno nastojanja da se otvaraju novi srednjoškolski centri (Ludbreg). Treba zaista svestrano uočavati što znači takva tendencija širenja programa i centara s obzirom na materijalne troškove, opremljenost škola, kadrovske mogućnosti i, više od svega, s obzirom na kvalitetu odgojno-obrazovnog rada.

U sadašnjoj situaciji vrlo ozbiljna pitanja nameću se u vezi s programskim definiranjem pojedinih centara (prije svega se to odnosi na Centar »Gabriel Santo« iz Varaždina), zapošljavanjem pojedinih kadrova (izrazit primjer je 80-ak nezaposlenih medicinskih centara u Varaždinu), teškim materijalnim položajem centara (npr. Muzička škola Varaždin) te mrežom SIZ-ova na području Zajednice općina Varaždin (17 SIZ-ova, od čega 4 »pokrivaju« područje Zajednice općina Varaždin, a preostalih 13 imaju sjedište u Zagrebu i »pokrivaju« više regija u SRH).

No, uz sva ova (i druga) otvorena pitanja, valja istaći i one pozitivne rezultate reforme:

1. U centrima usmjerenog obrazovanja sve više su prisutne nove funkcije i novi oblici samoupravne organizacije. Tu se misli na funkciju planiranja, programiranja, koordiniranja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada, na razvijanje oblika permanentnog usavršavanja, profesionalne orijentacije, socijalne, zdravstvene, kulturne i sportske djelatnosti koje proizlaze iz potreba polaznika.
2. U centrima usmjerenog obrazovanja razvijaju se stručno-pedagoške službe s profesionalnim kadrovima koji trebaju značajno unaprijediti organizaciju i kvalitetu odgojno-obrazovnog rada.
3. Dio centara vrlo uspješno razvija neposredne odnose slobodne razmjene rada s udruženim radom materijalne proizvodnje (ŠC NGRM kadrova Varaždin, ŠC »XXXII divizija« Varaždin, Građevinski školski centar Čakovec itd. U strukturi ukupnog prihoda ŠC NGRM kadrova sredstva SIZ-a iznose 61,8%, a ostalo se odnosi na direktne odnose s udruženim radom).
4. U pojedinim centrima prisutna je značajna specijalizacija za pojedine struke (Vrtlarski školski centar »Arboretum Opeka« Vinica, Građevinski školski centar Čakovec itd., pri čemu je zaista vrijedno istaći primjer »Arboretum Opeka« Vinica koji je izrastao u pravi suvremeni i dobro organizirani poligon za obrazovanje kadrova koji su doista potrebi udruženom radu).
5. Povezivanje obrazovnih organizacija i radnih organizacija materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti ostvaruje se kroz izvođenje praktične odnosno proizvodne nastave. Varaždinska regija u tome ima najbolje rezultate u SR Hrvatskoj (70,7% učenika obavljalo je praktični rad u OUR-ima privrede i društvenih djelatnosti, a preko 25% učenika ima određene odnose s udruženim radom u vidu ugovora, kredita i stipendija).

6. U pogledu opredjeljenja učenika za tzv. proizvodna i neproizvodna zanimanja — u školskoj godini 1981/82. je taj omjer u regiji 74 : 26 u korist proizvodnih struka, što je najpovoljniji omjer od svih regija SR Hrvatske (za SR Hrvatsku iste godine bio je omjer 65 : 35). Usklađeni plan upisa u 1983/84. godini predviđa upis od 2930 učenika u prvi semestar završnog stupnja. Za proizvodna zanimanja predviđeno je 2.180 mjesta, a za neproizvodna 750, što predstavlja omjer 74,4 : 25,6% u korist proizvodnih zanimanja.

U oblasti visokog školstva na području Zajednice općina Varaždin prisutne su četiri institucije: Fakultet organizacije i informatike Varaždin, Viša tekstilna tehnička škola Varaždin, Viša geotehnička škola RGN Fakulteta Varaždin i bivša Pedagoška akademija Čakovec, sada studij u okviru Filozofskog fakulteta Zagreb. U provođenju Zakona o usmjerenom obrazovanju izvršena je integracija Više tekstilne tehničke škole s Tehnološkim fakultetom u Zagrebu, a aktualno je povezivanje Fakulteta organizacije i informatike s Ekonomskim fakultetom u Zagrebu. No, bez obzira na daljnje integracijske procese i eventualne statusne promjene, postojeće visokoškolske institucije od izuzetnog su značenja za regiju iz nekoliko razloga: prvo, što se obrazovanjem stručnih kadrova u tim institucijama zadovoljava dio kadrovskih i obrazovnih potreba udruženog rada regije; drugo, što su to jezgre znanstvenoistraživačkog rada koje mogu značajno utjecati na ukupan razvoj regije; treće, što postoje značajne mogućnosti vertikalnog programskog povezivanja srednjeg i visokoškolskog obrazovanja u okviru regije, i četvrto, što je dijelu omladine, koji ne bi mogao studirati izvan područja regije, omogućen nastavak školovanja.

Stoga su potrebna daljnja ulaganja u kadrove, opremu i druge materijalne uvjete rada tih institucija kako bi se one još značajnije afirmirale u znanstvenoistraživačkom i znanstvenonastavnom radu i na taj način verificirale svoje mjesto u mreži znanstvenih institucija i sistema usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske.

3. ZAKLJUČAK

Postignuti rezultati u ostvarivanju reforme obrazovanja na području Varaždinske regije ukazuju na činjenicu da su vidljivi određeni pozitivni pomaci, i to prije svega u oblasti srednjeg usmjerenog obrazovanja. No, za intenziviranje reformskih procesa bilo bi od velikog značenja da se daljnje aktivnosti usmjere u nekoliko osnovnih pravaca:

- treba jačati veze udruženog rada materijalne proizvodnje i obrazovanja. To je ključno pitanje reforme u cjelini pa i njenog bržeg odvijanja na području ove regije. Tu se, prije svega, misli na definiranje obrazovnih i kadrovskih potreba u udruženom radu, na planiranje kadrovskih potreba i na uspostavljanje odnosa slobodne razmjene rada za zadovoljavanje tih potreba,
- u skladu s perspektivnim planom razvoja privrede regije do 2000. godine i s planovima prestrukturiranja privrede potrebno je izvršiti programsku reviziju i organizirati mrežu obrazovnih centara, profila, stru-

- ka i zanimanja. Pri tom treba maksimalno voditi računa o stvarnim potrebama i mogućnostima udruženog rada, te o racionalnijem i uspješnijem korištenju kapaciteta i sredstava usmjerenog obrazovanja,
- permanentno obrazovanje treba razvijati kao okosnicu sistema obrazovanja, poticati razne oblike obrazovanja iz rada i uz rad, obrazovanja i osposobljavanja odraslih, stvarati mogućnosti da se mladi što prije osposobe za zanimanje i uđu u svijet rada,
  - poticati procese horizontalnog i vertikalnog programskog povezivanja odgojno-obrazovnih organizacija u smislu korištenja kadrova, opreme i prostora, razvijati nove funkcije i nove oblike samoupravne organizacije koji će cijeli sistem odgoja i obrazovanja učiniti kvalitetnijim i uspješnijim.

L I T E R A T U R A

1. *Dokumenti Devetog kongresa SKH, CK SKH, Zagreb, 1982.*
2. *Materijali Dvanaestog kongresa SKJ, Komunist, Beograd, 1982.*
3. *Rezolucija o politici društveno-ekonomskog razvoja u SR Hrvatskoj u 1983. godini, Narodne novine, 56/1982.*
4. *Savez komunista u preobražaju obrazovanja i znanosti, Komisija Predsjedništva GK SKH Zagreba za aktivnost SK na Sveučilištu, Zagreb, 1981.*
5. *Stanje mreže organizacija i programa usmjerenog obrazovanja u SRH i elementi za utvrđivanje osnove njezina razvoja, RSIZ odgoja i usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske, Delegatske informacije (poseban broj), Zagreb, 1983.*
6. *Usmjerenost obrazovanje, prilozi analizi i projekciji razvoja do 1985. godine, RSIZ odgoja i usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske, Zagreb, 1979.*
7. *Zakon o usmjerenom obrazovanju, Narodne novine, 20/1982.*

Primljeno: 1983-09-02

Piskač P. Beitrag zur Problematik der Verwirklichung von der Ausbildungsreform auf dem Gebiet der Region Varaždin

Z U S A M M E N F A S S U N G

In dieser Arbeit sind die wichtigsten Ergebnisse der Ausbildungsreform und die Hauptrichtungen der Verwirklichung des Gesetzes über Fachausbildung der Sozialistischen Republik Kroatien auf dem Gebiet der Region Varaždin dargestellt. Im Mittelpunkt ist die Fachausbildung, welche auf dem Gebiet der Region Varaždin sehr entwickelt ist (12 Mittelschulen mit verschiedenen Programmen und insgesamt 10 964 Schülern und 4 Hochschulen mit insgesamt 2 469 Studenten). Die Arbeit ist auch ein Versuch die wesentlichen Fragen der weiteren Verwirklichung der Ausbildungsreform zu bezeichnen.

(Prijevod: Petar Piskač)